

УДК 81'37=811.11

СИНЕРГЕТИКА СЕМАНТИЧНОГО ДЕКОДУВАННЯ ІМЕННИКІВ З РОДОВИМИ РОЛЯМИ У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ПРЕСІ

В.В. Дребет, докт. філол. наук (Тернопіль)

Статтю присвячено вивченню взаємодії синтагматичних, семантичних і парадигматичних факторів у процесі генерування іменникового змісту з категорією роду в німецькій мові з позиції лінгвосинергетичної наукової парадигми, яка розглядає мову як складну динамічну систему, здатну до самоорганізації і саморегуляції. Методологічно важливим у дослідженні є положення про те, що рушійним фактором мовного розвитку виступає синергетичний закон докладання найменших зусиль і збереження мовної енергії. Відносно іменника синергетичний механізм мінімізації зусиль у процесі генерування іменниково-інформаційного мовленнєвого змісту передбачає, що ментальний лексикон людини скеровано на декодування оптимального обсягу реалізованого семантичного потенціалу моносемічних та полісемічних моделей слова. Отримані на підставі синергетично-квантитативного підходу результати екстрапольовано на лінгвосинергетичні моделі самоорганізації іменникового найменування згідно з принципом мінімізації зусиль, що скеровує ментальний лексикон людини на оптимальне декодування семантичного обсягу полісемічних або моносемічних іменників у співвіднесенні з категорією роду в німецькомовній пресі. Лінгвосинергетичний підхід із залученням квантитативних методів дослідження дав змогу проаналізувати на синхронічному зрізі результати саморегуляції й становлення полісемічних та моносемічних іменників з огляду на пройдений ними синергетичний цикл *порядок – хаос – порядок* і в такий спосіб поповнити германське мовознавство новими знаннями про німецькомовну іменникову лексику.

Ключові слова: головна / похідна номінація, декодування семантичного обсягу іменника, ієрархія декодування, категорія роду, лінгвосинергетична модель, ментальний лексикон людини, полісемічна / моносемічна модель іменника, принцип мінімізації зусиль, родові ролі іменника, самоорганізація, саморегуляція, синергетичний цикл *порядок – хаос – порядок*, синергетично-квантитативний підхід.

Дребет В.В. Синергетика семантического декодирования существительных с родовыми ролями в немецкоязычной прессе. Статья посвящена изучению взаимодействия синтагматических, семантических и парадигматических факторов в процессе генерирования субстантивного содержания с категорией рода в немецком языке с позиции лингвосинергетической научной парадигмы. Методологически важным в исследовании является положение о том, что движущим фактором языкового развития выступает синергетический закон приложения наименьших усилий и сохранения языковой энергии. Что касается существительного, то синергетический механизм минимизации усилий в процессе генерирования субстантивно-информационного речевого содержания предусматривает, что ментальный лексикон человека направлен на декодирование оптимального объема реализованного семантического потенциала моносемичных и полисемичных моделей слова. Полученные на основании синергетически-квантитативного подхода результаты экстраполированы на лингвосинергетические модели самоорганизации субстантивного наименования в соответствии с принципом минимизации усилий, направляющего ментальный лексикон человека на оптимальное декодирование реализованного семантического объема моносемичных и полисемичных моделей имени существительного в соотношении с категорией рода в немецкоязычной прессе. Лингвосинергетичний підхід з використанням квантитативних методів дослідження дозволив проаналізувати на синхронічному срезі результат становлення моносемічних і полісемічних іменників з урахуванням синергетичного циклу *порядок – хаос – порядок*.

Ключевые слова: главная / производная номинация, декодирование семантического объема существительного, иерархия декодирования, категория рода, лингвосинергетическая модель, ментальный лексикон

человека, полисемичная / моносемичная модель существительного, принцип минимизации усилий, родовые роли существительного, самоорганизация, саморегуляция, синергетический цикл *порядок – хаос – порядок*, синергетически-квантитативный подход.

Drebet V.V. The synergetics of the semantic decoding of the nouns with gender roles in the German-language press. The article focuses on the interaction of syntagmatic, semantic and paradigmatic factors in the generation of noun content with the category of gender in the German language according to the linguosynergetic scientific approach, which treats the language as a complex and dynamic system capable of self-organizing and self-regulating by selecting the most optimal and most comfortable elements of speech tools to the language treasury. Methodologically important in the article is the position that the synergetic law of the least effort is the driving factor in language development. In relation to the noun, the synergetic mechanism of least effort in the process of generating noun-information speech content implies that the human mental lexicon is directed at decoding the optimal volume

1. Вступ

Постановка проблеми. Граматичні категорії іменника, очевидно, можна розглядати як усталені категорії, які виникали і розвивались у певній мові та прив'язувались до мовних традицій, щоб у той чи інший спосіб позначати предмети й явища позамовного світу. При розгляді категоріального значення іменника буде доцільним співвідносити логіку з граматику, про доречність зіставляти граматичні категорії з психологічними, оскільки перші є фіксацією останніх і в результаті граматичні категорії прив'язуються до стійких традицій (пор. [16, с. 263]). Психологічні категорії пов'язані з мисленням, яке не може бути відірваним від мови, оскільки, з одного боку, мислення і логіка коріняться у мові, черпають свої форми вираження з мови, а, з іншого боку, сприяють мовному засвоєнню предметів і явищ з позамовного світу. Очевидно, що у синергетичному розумінні можна говорити про те, що мова як саморегульовальна система під впливом зовнішньої енергії та інформації виробила механізм репрезентації іменника з категорією роду, що виражає мовний логіцизм граматичного буття цієї частини мови. За такого підходу С.Я. Єрмоленко говорить про мовленнєве мислення в певних

of the realized semantic potential of monosemic and polysemic word models. The study describes the build-up and inherent regulation of the polysemic/monosemic nouns semantic model in the synergetic cycle *order-chaos-order* thus enriching the German linguistics with the topical knowledge about the paradigmatic-syntagmatic models of the German language noun vocabulary. The results of the study were obtained under synergetic-quantitative approach and then extrapolated to the linguosynergetic models of noun name self-organization by the principle of least effort that directs the human mental lexicon to the optimal decoding of the actual information-semantic potential of polysemantic or monosemantic nouns in correlation with the grammar category of gender in German-language publicistic texts.

Keywords: decoding of the semantic volume of a noun, gender roles, grammar category of the gender, hierarchy of decoding, human mental lexicon, linguosynergetic model, main / derived nomination, polysemic / monosemic model of the noun, principle of least effort, self-organizing, self-regulating, synergetic circle *order – chaos – order*, synergetic-quantitative approach.

граматичних формах [4, с. 13]. Це дозволяє подивитись на родові ролі як на залучення іменника німецької мови до вираження змісту, котрий у цьому випадку стосуватиметься змістової логіки іменникової природи. Недостатньо досліджувати цю частину мови як словникову даність. Сучасна лінгвосинергетична теорія розглядає значення слова з позиції відкритої нестійкої структури знань та досвіду [2], передбачуваності і співвідносності з іншими структурами знань [5] тощо. Передумовою тлумачення значення мовного знака у руслі лінгвосинергетики став її розвиток як нової наукової парадигми ([3; 8; 9]). Прийшов час вивчати вибудовування іменникового змісту на рівні мовлення з позицій лінгвосинергетики.

Актуальність дослідження. Лексикологія та лексикографія постійно потребують отримання актуальних даних про синтагматичні характеристики іменника у новій мовленнєвій ситуації з новим предметно-логічним змістом, а тому зрозумілим є інтерес до вивчення семантичної природи іменника з найрізноманітніших позицій та у найрізноманітніших аспектах (див. [1; 7; 14; 15]). Але ще й досі поза увагою залишаються питання щодо синергетики генерування іменникового змісту

з різними родовими ролями у німецькомовних текстах преси за принципом мінімізації зусиль і збереження мовної енергії.

Об'єктом дослідження стали іменникові номінації, реалізовані у німецькомовних текстах публіцистичного стилю. Предмет дослідження – декодування семантики іменника за синергетичним принципом докладання найменших зусиль у процесі вибудовування іменникового змісту з допомогою полісемічної та моносемічної моделей слова у співвіднесенні з родовими ролями іменника.

Мета роботи полягає у вивченні дії синергетичного закону докладання найменших зусиль, направлених на декодування полісемічної та моносемічної моделей слова у контекстуальному співвіднесенні з родовими ролями іменника у сучасному німецькомовному середовищі для текстів преси.

Матеріалом дослідження слугують тексти з 10 інтернет-видань сучасної німецької, австрійської та швейцарської преси. Для отримання даних про семантичні характеристики іменникової лексики залучено тлумачні словники „Digitales Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache“ [20], „Duden. Deutsches Universalwörterbuch“ [21], „Wahrig. Deutsches Wörterbuch“ [24]. За кінцеві дані приймалися дефініції, які збігалися хоча б у двох із трьох аналізованих словників. Шляхом суцільної вибірки було взято 20000 іменників, реалізованих у співвіднесенні з різними родовими ролями у німецькомовних текстах публіцистичного стилю.

Методи дослідження. Для встановлення типу реалізованих номінацій на основі аналізу словникових визначень використано методи компонентного і контекстуального аналізу; для перевірки істинності та теоретичної значущості отриманих результатів – методика квантитативного аналізу (хі-квадрат та коефіцієнт взаємної спряженості Чупрова). На підставі синергетично-квантитативного підходу потрібно було створити синергетичні моделі декодування семантики іменників у німецькій мові, теоретичним обґрунтуванням яких слугувало попереднє обчислення емпіричних величин за допомогою формули χ^2 . У нашому дослідженні ми дотримувались обчислень В.В. Левицького, коли мінімальна теоретично значуща сума критерію хі-квадрат при числі ступенів свободи $df=1$ і при похибці

$P=0,05$ складає $\chi^2=3,84$ (детальніше див. [6, с. 120–125; 137–138]). Відповідно, показники формули χ^2 кореспондували у нашому випадку з конструкціями синергетичних моделей. Це інтерпретувалось як критично значимий показник відповідності кількості контекстуальних реалізацій синергетичному закону мінімізації зусиль, направлених на декодування семантичного потенціалу, закріпленого за певною іменниковою номінацією полісемічної або моносемічної моделей слова. Крива з позитивним показником у напрямку плюс буде інтерпретуватись у наших моделях як відповідність синергетичному закону збереження зусиль у мові, а з негативним показником у напрямку мінус – як невідповідність.

2. Основна частина

2.1. Родові ролі як вияв синергетики іменникового буття у німецькій мові

Синергетика як міждисциплінарна галузь дослідження вивчає і описує комплексну систему дії суспільних і соціальних процесів. Одним з основних понять тут є поняття самоорганізації. Г. Хакен бачить завдання синергетики у тому, щоб знайти універсальні закономірності поведінки та загальні закони самоорганізації складних динамічних систем [10, с. 361]. Очевидно, що синергетичний підхід до вивчення механізмів саморегуляції природних і суспільних явищ з допомогою точних методів дослідження можливо перенести на побудову лінгво-синергетичної моделі. Так, американський лінгвіст Дж. Ціпф екстраполював універсальний принцип найменшого докладання зусиль у поведінці та діях людини на мову [19, с. 255]. Відповідно, під збереженням мовної енергії та мінімізацією зусиль ми розуміємо синергетичний принцип саморегуляції іменникових номінацій, семантичне декодування яких є найзручнішим і найоптимальнішим для ментального лексикону людини.

Актуалізація слова у контексті передбачає реалізацію його граматичних категорій. Поряд з категорією відмінка, до граматичних категорій іменника у німецькій мові відноситься рід. А. Роте пише, що рід є невід'ємною складовою ознакою іменника і що іменник як контролер визначає рід (пор. [17, с. 58]). Як відомо, у німецькій мові рід поділяється на чоловічий, жіночий та середній. У цьому відно-

шенні В. Доріс звертає нашу увагу на такі дві полярно протилежні теорії граматичного роду як статево орієнтовану та формально-граматичну теорію роду. Першу вона характеризує так: «Статево орієнтована теорія роду, як вже вказує саме назва, виходить з того, що позамовна категорія роду перебуває у настільки тісному зв'язку з граматичною категорією роду, що вона відповідає за другу. Оскільки людина у природі і у собі пізнала різні статі, вона ввела це розрізнення також у категорію мови» [12, с. 15]. На відміну від статево орієнтованої теорії роду формально-граматичну теорію розглядають як таку, що «виникла незалежно від позамовної категорії статі і рід вважається формальним фактором мови» [12, с. 27]. Приймаючи ідею мовного логіцизму у тому розумінні, що у процесі мовного розвитку формуються закони певної мови з її логікою, за якою стоїть мовне узагальнення накопиченого досвіду спільноти людей певного історичного періоду, дослідникам мови, очевидно, недостатньо лише констатувати формально-граматичного існування категорії роду у німецькій мові, як це трактується вище у другому випадку. Альтернативою можна вважати поділ на роди, як це ми спостерігаємо у Г. Гельбига та Й. Буша, які розрізняють природний та граматичний роди. Природний рід має дві форми (чоловічий і жіночий), а граматичний рід – три форми (чоловічий, жіночий і середній) [13, с. 269]. Очевидно, що буде доцільним перейняти терміни «глибинних» та «поверхневих» структур (детальніше про глибинні та поверхневі структури див. [11]) і перенести їх на категорію роду у німецькій мові.

2.2. Декодування іменників у німецькій мові в аспекті синергетичного принципу докладання найменших зусиль

Лексикографи при укладанні словника подають перше або головне значення слова як таке, що найперше з'являється у свідомості мовців. З огляду на універсальний характер полісемії, сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів у структурі іменника утворює ієрархічні відношення на мовному рівні між його головним та похідним значеннями. Людина звертається до слів та їх значень для потреб комунікації, внаслідок чого активуються знання, акумульовані пам'яттю. Пам'ять виступає у ролі ментального лексикону людини.

З позицій когнітивізму ментальний лексикон не є довільним накопиченням внесеної інформації, він представляє собою структуровану систему, в якій кожне внесення визначається своїм рангом, тобто своїм відношенням до інших внесень у лексикон, тому лексичні одиниці зберігаються у вигляді організованих взаємозв'язків [18, с. 126]. Подібним чином і в синергетичній теорії розглядають значення слова як відкриту структуру знань і досвіду, співвідносну з іншими структурами знань [5, с. 61]. У такому трактуванні значення співвідноситься із знаннями, внесеними у ментальний лексикон людини. Отже, в синергетичному розумінні доцільно проводити паралелі між словником як представником мовного узагальнення про структуровану суму знань засвоєної позамовної дійсності та ментальним лексиконом, який не є довільним накопиченням унесення, а становить структуровану ієрархічну систему таких унесення. Якщо в синергетичному розумінні лексичні одиниці та їх значення на мовному рівні містять закодовану структуровану інформацію, то в цьому ж руслі потрібно розглядати реалізацію слова в одному зі своїх значень на мовленнєвому рівні як декодування інформації.

Виходячи з положення стосовно мінімізації необхідних затрат на продукування та сприйняття пам'яттю, потрібно перевірити дію синергетичного принципу економії зусиль під час декодування іменникової інформації у співвіднесенні з родовими ролями у німецькомовних текстах публіцистичного стилю. Проаналізуємо кожен групу реалізацій окремо:

2.2.1. Декодування іменників з родовою роллю *Femininum* у німецькомовній пресі.

Найчисельнішою групою є група реалізацій іменників з родовою роллю *Femininum* у німецькомовних текстах публіцистичного стилю. Для унаочнення наведемо приклади контекстуального інтегрування іменників з певною родовою роллю у синтаксичні рамки німецькомовної преси:

1) *Barack Obama hat den Schwarzen meist mehr Symbolik geboten als Substanz, wirtschaftlich geht es ihnen heute sogar schlechter als vor seiner Präsidentschaft* [25].

У наведеному вище реченні іменниковий зміст з родовою роллю *Femininum* спочатку генерується іменником жіночого роду *Symbolik*, який тут

виступає у ролі головної номінації, оскільки реалізується у своєму головному або першому значенні: **die Symbolik** – 1.b) *symbolische Darstellung* (Duden); **die Symbolik** – 1. *sinnbildliche Bedeutung, Darstellung* (DWDS); **die Symbolik** – 1. *Sprache, Ausdruckskraft, Bedeutung der Symbole* (Wahrig). Наступний іменник жіночого роду *Substanz* реалізує у цьому контексті своє похідне словникове значення, а тому виступає у ролі похідної номінації: **die Substanz** – 2. *das [als Grundstock] Vorhandene, [fester] Bestand* (Duden); **die Substanz** – 2. *das Vorhandene, der Bestand* (DWDS); **die Substanz** – 5. (umg.) *das Vorhandene, Besitz, Vorrat, Kapital, Vermögen* (Wahrig). Іменник жіночого роду *Präsidentenschaft* завершує генерувати іменниковий зміст речення з родовою роллю *Femininum* своїм моносемічним словниковим потенціалом: **die**

Präsidentenschaft – b) *Amtszeit als Präsident* (Duden); **die Präsidentenschaft** – *Amt des Präsidenten – größeres Bauvorhaben* (Wahrig).

Всього у групі іменників з родовою роллю *Femininum* зафіксовано 8271 реалізацію, 3523 з яких належить до головної номінації, 2897 є реалізаціями моносемічних іменників і 1851 реалізацію представляють похідні номінації. Синергетична модель рисунка 1 демонструє, що крива декодування семантики похідних номінацій полісемічної моделі іменника сягнула найвищої точки 66,81 у напрямку плюс, крива семантичного декодування моносемічної моделі іменника досягла у напрямку плюс точки 17,91, а крива декодування семантики головних номінацій полісемічної моделі іменника сягнула у напрямку плюс найнижчої точки 5,63 (див. рис. 1):

Рис. 1. Синергетична модель семантичного декодування іменників з родовою роллю *Femininum* у німецькомовній пресі

З погляду лінгвосинергетики можна говорити про те, що іменникове найменування з родовою роллю *Femininum* оптимально скеровує ментальний лексикон людини на декодування семантичного обсягу номінацій моносемічної та полісемічної моделі слова і тим самим врівноважує потреби генерування іменникового змісту, який у німецькомовних текстах публіцистичного стилю природно і граматично пов'язаний з цією родовою роллю.

2.2.2. Декодування іменників з родовою роллю *Maskulinum* у пресі. Другою за чисельністю є група реалізацій іменників з родовою роллю *Maskulinum* у німецькомовних текстах публіцистичного стилю. Наприклад:

2) *Ein anonymen Briefschreiber wies das Jobcenter auf den Lebenswandel des angeblich armen Schluckers hin* [22].

У наведеному вище реченні іменники чоловічого роду генерують іменниковий зміст з родовою роллю *Maskulinum* своїм моносемічним словниковим потенціалом. Першим з них є іменник *Briefschreiber*. Його подано лише у словнику Дуден, тому враховуємо тлумачення цього словника, оскільки у ньому вже зафіксовано лексикалізацію наявного позамовного явища відповідними словниковими дефініціями. У цьому словнику іменник *Briefschreiber* представлено моносемічною дефініцією: **der Briefschreiber** – *jmd., der Briefe schreibt*

(Duden). Наступні два іменники чоловічого роду *Lebenswandel* і *Schlucker* також є моносемічними: **der Lebenswandel** – *Art der Lebensführung, des sittlichen Verhaltens im Leben* (Duden); **der Lebenswandel** – *sittliche Lebensführung* (DWDS); **der Lebenswandel** – *Art der Lebensführung, bes. in sittl. Hinsicht* (Wahrig); **der Schlucker** – (umgangssprachlich) **ein armer Schlucker**: *mittelloser, bedauernswerter Mensch* (DWDS); **der**

Schlucker – (fig.; umg.) **armer Schlucker**: *armer Kerl, bedauernswerter Mensch* (Wahrig).

Всього у групі іменників з родовою роллю *Maskulinum* у німецькомовній пресі зафіксовано 7993 реалізації, 4142 з яких належить моносемічним іменникам, 2368 реалізацій представляють головні номінації полісемічних іменників і 1483 – похідні. Синергетична модель отримала такий вигляд:

Рис. 2. Синергетична модель семантичного декодування іменників з родовою роллю *Maskulinum* у німецькомовній пресі

Синергетична модель рисунка 2 демонструє, що крива декодування семантики номінацій моносемічної моделі сягнула найвищої точки 937,46 у напрямку плюс, крива декодування семантики головних номінацій полісемічної моделі іменника досягла у напрямку плюс нижчої точки 809,46. У напрямку мінус спостерігаємо семантичне декодування похідних номінацій полісемічної моделі іменника – 2,9. Отож іменникове найменування з родовою роллю *Maskulinum* найоптимальніше скеровує ментальний лексикон людини на декодування семантичного обсягу номінацій моносемічної моделі слова.

З погляду лінгвосинергетики можна говорити про те, що іменникове найменування з родовою роллю *Maskulinum* оптимально скеровує ментальний лексикон людини на декодування семантичного обсягу номінацій моносемічної моделі слова та похідних номінацій полісемічної моделі й тим самим врівноважує потреби генерування іменникового змісту, який у німецькомовних текстах публіцистичного стилю природно і граматично пов'язаний з цією родовою роллю.

2.2.3. Декодування іменників з родовою роллю *Neutrum* у пресі. Третьою і найменш чисельною є група реалізацій іменників з родовою роллю *Neutrum* у німецькомовних текстах публіцистичного стилю. Наприклад:

3) *Dies ist eine in dieser Generation einmalige Chance, die trüben Praktiken und die zwielfichtigen Beziehungen richtig aufzuklären, die im Herzen des britischen Systems zwischen Presse, Politik und Polizei Wurzeln geschlagen haben* [23].

У наведеному вище реченні іменники середнього роду *Herz* і *System* реалізуються у своїх похідних словникових значеннях, тобто генерують іменниковий зміст у ролі похідної номінації: **das Herz** – 4.b) *innerster Bereich von etw.; Zentrum, Mittelpunkt* (Duden); **das Herz** – 5. *das Innerste, Inwendigste einer Sache* (DWDS); **das Herz** – 2.2 *Innerstes, Mittelpunkt* (Wahrig); **das System** – 3. *Form der staatlichen, wirtschaftlichen, gesellschaftlichen Organisation; Regierungsform, Regime* (Duden); **das System** – 3. *Gesamtheit der sozialen Beziehungen und Institutionen in (einem*

Teilbereich) einer Gesellschaftsordnung (DWDS); **das System** – 3. *Gesellschaftsordnung, Staatsform* (Wahrig).

Всього у групі іменників з родовою роллю *Neutrum* зафіксовано 3736 реалізацій, 1394 з яких

належить до головної номінації, 1273 є реалізаціями моносемічних іменників і 1069 реалізацій представляють похідні номінації. Створена на основі показників χ^2 синергетична модель декодування отримала такий вигляд:

Рис. 3. Синергетична модель семантичного декодування іменників з родовою роллю *Neutrum* у німецькомовній пресі

Синергетична модель рисунка 3 демонструє, що крива декодування семантики похідних номінацій полісемічної моделі іменника сягнула найвищої точки 233,9 у напрямку плюс, крива декодування семантики головних номінацій полісемічної моделі іменника сягнула у напрямку плюс нижчої точки 69,34, а крива семантичного декодування номінацій моносемічної моделі іменника опустилася у напрямку плюс до найнижчої точки 15,42.

З погляду лінгвосинергетики можна говорити про те, що іменникове найменування з родовою роллю *Neutrum* оптимально скеровує ментальний лексикон людини на декодування семантичного обсягу номінацій полісемічної та моносемічної моделі слова і тим самим врівноважує потреби генерування іменникового змісту, який у німецькомовних текстах публіцистичного стилю граматично пов'язаний з цією родовою роллю.

3. Висновки

Таким чином, у результаті дослідження семантичного декодування іменників з різними родовими ролями у німецькомовних текстах публіцистичного стилю ми дійшли наступних висновків:

1) ієрархія семантичного декодування: 1) похідна номінація – 2) моно – 3) головна номінація з позицій лінгвосинергетики свідчить на користь встановлення динамічної рівноваги між кількістю реалізацій та оптимальним для декодування ментальним лексиконом людини обсягу семантичного потенціалу моносемічних та полісемічних іменників у рамках вибудовування іменникового змісту, який у німецькомовних текстах публіцистичного стилю природно і граматично пов'язаний з родовою роллю *Femininum*;

2) ієрархія семантичного декодування: 1) похідна номінація – 2) головна номінація – 3) моно з позицій лінгвосинергетики свідчить на користь встановлення динамічної рівноваги між кількістю реалізацій та оптимальним для декодування ментальним лексиконом людини обсягу семантичного потенціалу моносемічних та полісемічних іменників у рамках вибудовування іменникового змісту, граматично пов'язаного з родовою роллю *Neutrum* у німецькомовних текстах публіцистичного стилю;

3) ієрархія семантичного декодування: 1) моно – 2) головна номінація з позицій лінгвосинергетики свідчить на користь встановлення динамічної рівно-

ваги між кількістю реалізацій та оптимальним для декодування ментальним лексиконом людини обсягу семантичного потенціалу моносемічних та полісемічних іменників у рамках вибудовування іменникового змісту, який у німецькомовних текстах публіцистичного стилю природно і граматично пов'язаний з родовою роллю *Maskulinum*. Якщо під впливом флуктуацій або зовнішньої енергії кількість реалізацій похідної номінації не відповідатиме синергетичному закону мінімізації зусиль, що скеровує ментальний лексикон людини на декодування і опрацювання оптимального семантичного обсягу похідних значень полісемічних іменників, то такий синергетичний закон розвиватиме парадигму декодувань іменникової інформації з носієм функції, природно і граматично пов'язаної з родовою роллю *Maskulinum*, на користь моносемічної моделі та головних номінацій полісемічної моделі слова у німецькомовній пресі, а похідні номінації з цієї функцією будуть відходити на задній план. Згодом такі зміни у лексичній структурі іменника, які пройшли синергетичний цикл *порядок – хаос – порядок*, прогнозують і проектують відповідну фіксацію змін на мовний рівень, носієм якого є словниковий склад німецької мови;

4) у напрямі прогресу, тобто на користь синергетичного закону збереження мовної енергії та мінімізації зусиль, що скеровує ментальний лексикон людини на оптимальну насиченість інформаційно-іменниковим змістом з різними родовими ролями, у німецькомовній пресі свідчать 17 з 18 обчислень.

Перспективи подальших досліджень. Звичайно, що такі висновки не є остаточними, скоріш, вони є поштовхом для продовження і поглиблення дослідження дії синергетичного принципу мінімізації зусиль, направлених на декодування семантичного потенціалу, яку активують моносемічні та полісемічні моделі іменника з категорією роду не тільки у німецькомовних текстах публіцистичного, але й художнього стилю. Перспективним є вивчення переструктурування семантичного обсягу іменника внаслідок дії синергетичного принципу мінімізації зусиль і збереження мовної енергії як при кодуванні, так і декодування семантики полісемічної та моносемічної моделі іменника у німецькій мові. Це дозволить теоретично обгрун-

товувати і прогнозувати синергетичний цикл становлення та самоорганізації полісемічної та моносемічної моделей іменника у парадигмі досліджень сучасної лінгвосинергетики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генералова Л.К. К вопросу о структуре значений имен существительных / Л.К. Генералова // Сборник научных трудов Московского пед. ин-та. – М., 1973. – № 71. – С. 43–50.
2. Герман И.А. Лингвосинергетика / И.А. Герман. – Барнаул : Изд-во Алтайской академии экономики и права, 2000. – 168 с.
3. Домброван Т.И. Язык в контексте синергетики / Т.И. Домброван. – Одесса : Одесская гор. тип., 2013. – 342 с.
4. Єрмоленко С.Я. Синтаксис і стилістична семантика / С.Я. Єрмоленко. – К. : Наукова думка, 1982. – 210 с.
5. Колмогорова А.В. Языковое значение как синергетическая система / А.В. Колмогорова // Научное мнение. – 2012. – № 9. – С. 61–67.
6. Левицкий В.В. Семасиология / В.В. Левицкий. – Винница : Нова Книга, 2006. – 512 с.
7. Ольшанский И.Г. Лексическая полисемия в системе языка и тексте / И.Г. Ольшанский, В.П. Скиба. – Кишинев : Штиинца, 1987. – 127 с.
8. Пихтовникова Л.С. Лингвосинергетика: основы и очерк направлений : монография / Л.С. Пихтовникова. – Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2012. – 180 с.
9. Селіванова О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке : монографія / Олена Селіванова. – Черкаси : Вид-во Ю. Чабаненко, 2013. – 488 с.
10. Хакен Г. Синергетика : Иерархия неустойчивости в самоорганизующихся системах и устройствах / Г. Хакен. – М. : Мир, 1985. – 419 с.
11. Chomsky N. Studien zur Fragen der Semantik / N. Chomsky; [dt. übers. von Liliane Weissberg]. – Frankfurt a. M., Berlin, Wien : Ullstein Buch, 1978. – 205 S.
12. Doris W. Genus : Zur Funktion einer Nominalkategorie exemplarisch dargestellt am Deutschen / W. Doris – Frankfurt am Main : Peter Lang Verlag, 2012. – 152 S.
13. Helbig G. Deutsche Grammatik : Ein Handbuch für den Ausländerunterricht / G. Helbig, J. Buscha. – [17. Aufl.]. – Leipzig; Berlin; München; Wien; Zürich; New York : Langenscheidt Verlag Enzyklopädie, 1996. – 736 S.
14. Laddissow A. Konnotation in der nominalen Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / A. Laddissow // Entwicklungen der Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. – Berlin, 1983. – Reihe A(105). – S. 21–48.
15. Mainek E. Das Substantiv in der deutschen Gegenwartssprache / E. Mainek. – Heidelberg : Universitätsverlag WINTER, 1996. – 496 S.
16. Paul H. Prinzipien der Sprachgeschichte / H. Paul. – [10. Aufl.]. – Tübingen :

Max Niemeyer Verlag, 1995. – 428 S. 17. Rothe A. Genus und Mehrsprachigkeit : Zur Code-Switching und Entlehnung in der Nominalphrase / A. Rothe. – Heidelberg : Universitätsverlag WINTER, 2012. – 285 S. 18. Schwarz M. Einführung in die Kognitive Linguistik / M. Schwarz. – [2. überarb. Aufl.]. – Tübingen und Basel : Francke Verlag, 1996. – 238 S. 19. Zipf G.K. Human behaviour and the principle of least effort / G.K. Zipf. – Cambridge : Addison–Wesley, 1949. – 573 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

20. Digitales Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache [Електронний ресурс] / Hrsg. Berlin–Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. – Berlin, 2003. – Режим доступу : <http://www.dwds.de/>. 21. Duden. Deutsches Universalwörterbuch [Електронний ресурс]. – On CD. – Mannheim : Dudenverlag, 2003. – 1 електрон. опт. диск (CD–ROM) : кольор.; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 128 Mb RAM ; Windows 2000, XP ; MS Word 2000. – Назва з титул. екрану. 22. Hartz Gier: So dreist zocken Lehrer, Politiker und Juristen den Sozialstaat ab [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/finanzen/recht/report-hartz-gier_id_4033966.html. 23. Nicht nur Murdochs Medien in Skandale verwickelt [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wienerzeitung.at/nachrichten/top_news/384299_Nicht-nur-Murdochs-Medien-in-Skandale-verwickelt.html. 24. Wahrig Digital. Deutsches Wörterbuch [Електронний ресурс]. – On CD. – Gьtersloh : Wissen Media Verlag., 2007. – 1 електрон. опт. диск (CD–ROM) : кольор.; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 256 Mb RAM ; Windows 2000, XP, Vista ; MS Word 2003. – Назва з титул. екрану. 25. Wenn alle schweigen, gedeiht die Angst [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sueddeutsche.de/panorama/rassismus-in-den-usa-wenn-alle-schweigen-gedeiht-die-angst-1.2096073>

REFERENCES

Chomsky, N. (1978). *Studien zur Fragen der Semantik*. Frankfurt a. M., Berlin, Wien : Ullstein Buch.
Dombrovan, T.I. (2013). *Jazyk v kontekste sinergetiki [Language in the context of synergetics]*. Odessa: Odessa City Printing House
Doris, W. (2012). *Genus: Zur Funktion einer Nominalkategorie exemplarisch dargestellt am Deutschen*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag
Generalova, L.K. (1973). K voprose o strukture znachenij imen sushhestvitel'nyh [To the question of the structure of the meaning of nouns]. *Sbornik nauchnyh trudov Moskovskogo ped. in-ta. – Moscow Pedagogical*

Institute Messenger, 71, 43–50 (in Russian)
German, I.A. (2000). *Lingvosinergetika [Linguosynergetics]*. Barnaul: Publishing House of the Altai Academy of Economics and Law
Haken, H. (1985). *Sinergetika: Ierarhija neustojchivosti v samoorganizujushhihsja sistemah i ustrojstvah [Instability hierarchies of self-organizing systems and devices]*. Moscow: Mir Publ.
Helbig, G., und Buscha, J. (1996). *Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Leipzig; Berlin; München; Wien; Zürich; New York: Langenscheidt Verlag Enzyklopädie
Jermolenko, S.Ja. (1982). *Syntaksys i stylistychna semantyka [Syntax and stylistic semantics]*. Kyiv: Naukova Dumka Publ.
Kolmogorova, A.V. (2012). Jazykovoje znachenie kak sinergeticheskaja sistema [Language meaning as a synergetic system]. *Sankt-Peterburgskij universitetskij konsorcium: Nauchnoe mnenie. – St. Petersburg university consortium: Scientific opinion*, 9, 61–67 (in Russian)
Laddissow, A. (1983). Konnotation in der nominalen Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. In: W. Fleischer (ed.). *Entwicklungen der Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Berlin: Akademie der Wissenschaften der DDR, S. 21–48.
Levickij, V.V. (2006). *Semasiologija [Semasiology]*. Vinnitsa: Nova Knyha Publ.
Maineke, E. (1996). *Das Substantiv in der deutschen Gegenwartssprache*. Heidelberg: Universitätsverlag WINTER.
Ol'shanskij, I.G., and Skiba, V.P. (1987). *Leksicheskaja polisemija v sisteme jazyka i tekste [Lexical polysemy in the system of language and text]*. Chisinau: Shtiintsa Publ.
Paul, H. (1995). *Prinzipien der Sprachgeschichte*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
Pihtovnikova, L.S. (2012). *Lingvosinergetika: osnovy i ocherk napravlenij [Linguosynergetics: the basics and the sketch of directions]*. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National Univ. Publ.
Rothe, A. (2012). *Genus und Mehrsprachigkeit: Zur Code-Switching und Entlehnung in der Nominalphrase*. Heidelberg: Universitätsverlag WINTER
Schwarz, M. (1996). *Einführung in die Kognitive Linguistik*. Tübingen und Basel: Francke Verlag.
Selivanova, O. (2013). *Svit svidomosti v movi. Mir soznaniya v jazyke [The world of consciousness in the language]*. Cherkasy: Ju. Chabanenko Publ.
Zipf, G.K. (1949). *Human behaviour and the principle of least effort*. Cambridge: Addison–Wesley